

פתיחה

בפרשת השבוע פותחת התורה בפירוט הקורבנות השונים: קרבן עולה הבא מן הצאן, הבקר והעוף. מנחות הבאות מהסולת, ונאפות בתנור, במחבת ובמרחשת, ושלמים הבאים מבקר, כבשים ועיזים. מה הטעם בהקרבת הקורבנות? נאמרו מספר סיבות:

א. **הרמב"ם** במורה נבוכים (ג, לב) טען, שהטוב ביותר לעבוד את הקב"ה ללא קורבנות. הסיבה שהקב"ה בכל זאת ציווה להקריב קורבנות, שבעבר כל עובדי העבודה הזרה הקריבו קורבנות, ואם התורה הייתה מצווה על עבודת ה' באופן שונה מהמקובל היה לעם ישראל קשה להסתגל לכך - לכן ציווה הקב"ה שיקריבו קורבנות, כי עדיף שיעבדו אותו מאשר את האלילים.

ב. **הרמב"ן** (ויקרא א, ט) חלק על הרמב"ם, וכתב שדבריו דברי הבאי. טענתו המרכזית שמהתורה משמע שיש משמעות חיובית להקרבת הקורבנות (ריח ניחוח לה'), ולא רק כדי להימנע מעבודה זרה. כמו כן הוסיף, שמצאנו שהקריבו קורבנות לקב"ה עוד לפני שהייתה עבודה זרה (קין והבל, נח), כך שאי אפשר לטעון שמטרת הקרבן היא להוציא מידי העבודה זרה, ובלשונו:

משום כך הביא שני טעמים חלופיים לטעם הקרבת הקורבנות: **טעם ראשון**, כאשר האדם יראה מה נעשה בקרבן, ויחשוב שאת מעשה השחיטה, זריקת הדם וכו' היו אמורים לעשות לו במקום הקורבן, זה יגרום לו לחזור בתשובה. אולם, כיוון שטעם זה מתאים רק לחלק מהקורבנות (חטאת וכדומה) כתב שיש **טעם שני** על דרך הסוד, אותו לא פירט. ובלשונו:

"והנה הם דברי הבאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה על נקלה, יעשו שולחן ה' מגואל שאינו רק להוציא מלבן של רשעים וטיפשי עולם, והכתוב אמר כי הם לחם אשה לריח ניחוח. הנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו אין בעולם כשדי או מצרי הקריב קרבן וייטב בעיני ה', ואמר בו וירח ה' את ריח הניחוח."

כפי שכותבת הגמרא במסכת חולין (ה ע"א), מהמילה 'מכם' בפרשה (פרק ב, א) למדים, שיהודי המחלל שבת בפרהסיא לא יכול להקריב קורבנות. בעקבות כך נעסוק השבוע בדינו של המחלל שבת בזמן הזה, האם הוא נחשב כגוי לפסול יין (שאינו מבושל) במגעו ולא להצטרף למניין, או שהוא נחשב 'תינוק שנשבה' שדינו קל יותר.

אוכל נבילות לתיאבון

האם אדם שעזב את הדת נחשב מומר, ופסול יין במגעו? הגמרא בעבודה זרה (כו ע"א) מחלקת את סוגי החוטאים לשלושה, כאשר לגבי מעמד של שניים מהם אין מחלוקת:

א. כולם מודים, שיהודי שעובד עבודה זרה נחשב כגוי, לא מחזירים לו אבידה, לא מצטרף למניין ואם הוא נוגע ביין הופך אותו במגעו ליין נסך. ב. כמו כן אין מחלוקת, שיהודי שאוכל נבילות לתיאבון, כלומר חוטא כיוון שהיצר מנצח אותו, אך לא מפני שהוא לא מאמין בתורה ובמצוות - נחשב יהודי לכל דבר.

ג. נחלקו האמוראים מה דינו של אוכל נבילות כדי להכעיס את ה': **דעה ראשונה** סוברת, שרק מי שעובד עבודה זרה נחשב כגוי, אבל האוכל נבילות בכוונה כדי להכעיס את הקב"ה נחשב כאוכל נבילות לתיאבון. **דעה שניה** סוברת, שגם מי שאוכל נבילות להכעיס נחשב עובד עבודה זרה, וכך נפסק להלכה **בשולחן ערוך** (יו"ד קנח, ב), ובלשונו:

"המינים והם עובדי עבודה זרה מישראל, או העושה עבירות להכעיס, אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס, הרי זה מין. והאפיקורסים והם שכופרים בתורה בנבואה מישראל, היו נוהגין בארץ ישראל להרגן. אם היה בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא, הורגו. ואם לאו, היה בא בעלילות עד שיסבב הריגתו¹."

מה דין דתי לשעבר בזמן הזה? נראה שבדרך כלל עוזבים את הדת לא בגלל טעמים אידיאולוגיים, אלא בגלל עצלנות ורפיון, או מאיסה כללית ולא מאיסה אידיאולוגית. משום כך צריך להתייחס אליהם כאוכלי נבילות לתיאבון: הם יצטרפו למניין, במקרה בו הם יגעו ביין לא יפסלו אותו בשתייה וצריך להחזיר להם אבדה (ועיין בדף לפרשת משפטים שנה ב').

תינוק שנשבה

מה דינם של חילונים מלידה בזמן הזה? לשם כך יש לדון בסוגיית תינוק שנשבה. הגמרא במסכת שבת (נו ע"ב) כותבת בשם רבי יוחנן וריש לקיש, שאדם שגדל בין הגויים ולא ידע שהוא יהודי וחטא פעמים רבות בשגגה, פטור לגמרי מהבאת קורבן חטאת, כיוון שהוא 'תינוק שנשבה לבין הגויים', ולמעשה נחשב אנוס. עד מתי הוא נחשב תינוק שנשבה? נחלקו הראשונים:

א. **הרמב"ן** (ב"מ ע"ב ד"ה ועוד) **והנימוקי יוסף** (שם מב ע"ב ד"ה וכיוון) נקטו, שהוא נחשב תינוק שנשבה כל עוד הוא סובר שהוא גוי, אבל ברגע בו גילה שהינו יהודי ובכל זאת בוחר שלא לחזור ליהדות וממשיך לחטוא, הוא כבר לא נחשב תינוק שנשבה אלא חוטא, ויתחייב קרבן על כל חטא וחטא שעבר בשגגה. ובלשון הנימוקי יוסף:

"אבל בן מומרת כיון שנתגדל על דתיהם של עובדי כוכבים שוגג הוא ואין מורידין, לאו מילתא הוא, דכי אמרינן הכי, הני מילי בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים שלא הכיר תורת ישראל מעולם, אבל זה שעומד בין ישראל והולך ומדבק בחוקותיהם של עובדי כוכבים מן המורידין הוא."

ב. **הרמב"ם** (ממרים ג, א - ג) חלוק וסבור, שגם אם אותו תינוק שנשבה גילה שהוא יהודי וראה כיצד יהודים מתנהגים, עדיין דינו כתינוק שנשבה שפטור מכל הקורבנות. בטעם הדבר נימק, שאין לצפות מאדם שגדל כל חייו בדרך חיים מסויימת, שברגע שיידע שהוא יהודי מיד יחזור בו וישוב בתשובה, משום כך גם אחרי שגילה שהוא יהודי דינו כתינוק שנשבה.

¹ **הריא"ז** (ב, ר) נותן דוגמא כדי להבחין בין הסוגים. במקרה בו ניחו לפני אותו יהודי שתי חתיכות בשר שוות בגודלן וטעמן, שאחת טריפה ואחת כשרה. אם הוא בכוונה בוחר בכשרה, מוכח שהוא בדרך כלל חוטא לתיאבון, וברגע שהוא לא מרוויח מהחטא הוא כן יבחר בחתיכה הכשרה. חוטא להכעיס לעומת זאת ייקח את החתיכה הטמאה, גם אם הוא לא מרוויח מכך כלום.

להלכה נפסק כרמב"ם, שלא מספיק שיידעו שהם יהודים כדי שיחשבו כגויים, אלא שיש שנקטו שבזמן הזה הדין שונה:

א. **הרדב"ז** (ממרים ג, ג) טען, שדברי הרמב"ם שבני הכופרים נחשבים תינוקות שנשבו, נאמרו רק בזמנו, שלא הייתה אפשרות אמיתית להכיר את הדת ולכן יש מקום לטעון שלמרות שהוא מכיר בעובדה שהוא יהודי, אין פרט זה משמעותי בעבורו. בזמן הזה לעומת זאת, שמנסים להחזיר אותם בתשובה והם מסרבים ומזלזלים בדת, דינם כגויים ולא כתינוקות שנשבו.

בעקבות הרדב"ז טענו פוסקים רבים, וביניהם **הרב משה פיינשטיין** (אג"מ אבה"ע ד, נט), **הרב שטרן** (בצל החכמה ה, עח) **נקטו** שכך דינם של חילונים בזמניו. כיוון שמנסים להחזירם בתשובה, אין דינם יותר כתינוקות שנשבו, ובמקרה בו יגעו ביין הוא נהפך ליין נסך ואסור לצרפם למניין. בלשון **הרב וואזנר** (ב, קעב) שנטה לפסק זה:

"ואף שראיתי בתשובת בנין ציון החדשות סי' כ"ג, שאין מחללי שבת דזמניו נחשבין מומרים גמורים שמעשה אבותיהם בידיהם והם כתינוק שנשבה בין העכו"ם. מכל מקום צריך עיון רב אם שייך זה בארץ הקודש, שאין לומר תינוק שנשבה לבין העכו"ם, ואם כי הוא תינוק שנשבה לבין החופשים מבני עמינו ה' ירחם, מכל מקום מי לא יודע משבת קודש."

ב. **הרב אברהם שפירא** (הסכמה לאור יצחק) **הרב מרדכי אליהו** (קיצור שו"ע עמ' 700) **והרב יעקב אריאל** (אוהלה של תורה או"ח מו, ז) חלקו וכתבו שחילונים בזמניו נקראים תינוקות שנשבו, ממספר סיבות. ראשית, קשה לטעון שבאמת יש חילוק בין זמן הרמב"ם לזמן הזה וכפי שטען הרדב"ז, וכי בזמן הרמב"ם לא ניסו להחזיר את בני החוטאים בתשובה?

שנית וזו הסיבה המרכזית, בעבר (טרם תקופת הנאורות) העולם היה דתי יותר, ויהודי שלא היה דתי, בדרך כלל עשה זאת בגלל אידיאולוגיה אנטי דתית והתרסה לכן מסתבר להגדירו כגוי. היום החברה חילונית יותר, ויהודי שלא שומר מצוות לא בהכרח כוונתו להתריס, אלא פשוט כי כך כולם מתנהגים סביבו, והוא אינו רואה במעשיו דבר חריג (ואדרבה, פעמים רבות מגדיר את עצמו כיהודי).

ג. **החזון איש** (הל' שחיטה סי' א) **והרב עובדיה** (יביע אומר יו"ד ח, כא) הסכימו שבזמן הזה החילונים נחשבים תינוקות שנשבו, אך מטעם שונה (ופחות מסתבר) מהפוסקים דלעיל. הם טענו, שכפירת הרשעים נחשבת כפירה רק כאשר ישנם ניסים גלויים, ואילו בזמן הזה שאין ניסים גלויים הם אינם כופרים אלא תינוקות שנשבו. ובלשון הרב עובדיה:

צמצום הדין

למרות שכפי שראינו יש מספר פוסקים שהחמירו בדינם של חילונים בזמן הזה, נראה שיש מצבים שרבים מאותם הפוסקים יודו שעובר העבירה אינו נחשב מומר שיפסול יין במגעו, ואפשר לצרפו למניין:

א. **בושה**: הגמרא במסכת עירובין (סו ע"א) מביאה סיפור על אדם שהוציא משא לרשות הרבים בשבת, וכאשר ראה את רבי יהודה החביא את החפץ מבושה. הגמרא כותבת, שמכיוון שהתבייש מרבי יהודה הוא נחשב כיהודי לעניין עירוב חצרות. מתוך מימרא זו למדו **החיי אדם** (עה, כו) **והמשנה ברורה** (שפה, ו), שהמתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול, לא נחשב מומר לדבר עבירה.

ב. **קידוש**: בשו"ת **בנין ציון** (סי' כג) כתב על בסיס דברי **רש"י** (חולין ה ע"א), שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי, משום שהוא כופר בבריאת העולם על ידי הקב"ה. בעבר מי שפרק עול, פרק עול לגמרי וכפר בקב"ה ובתורה. בזמניו הרבה מהחילונים חוטאים, אבל הם מאמינים בקב"ה, יעשו קידוש בשבת וילכו לבית הכנסת (ולו ביום כיפור). כך שקשה להגדיר אותם כמומרים, ובלשונו:

"אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם, ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואחר כך מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן, והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא, וזה מודה על ידי תפילה וקידוש."

ג. **פרהסיא**: הגמרא במסכת סנהדרין (עד ע"ב) מביאה את דברי רבי יוחנן הפוסק, שצריך לחטוא בפני עשרה בני אדם כדי שהחטא ייחשב בפרהסיא. משום כך, כדי שהחוטא ייחשב מחלל שבת בפרהסיא וייחשב כגוי, צריך שיחלל שבת לפחות בפני עשרה. האם הוא צריך לחלל שבת דווקא בפני אנשים שומרי מצוות, או שמספיק אפילו מחללי שבת אחרים?

הרב משה פיינשטיין (אגרות משה או"ח א, כג) טען שגם אם הוא מחלל שבת בפני חילונים דינו כמומר. **רבי עקיבא איגר** (יו"ד רסד ד"ה ובההיא) לעומת זאת סבור שדווקא אם חילל שבת בפני שומרי מצוות מעמדו כמומר. הסברא לכך, שהטעם שמחלל שבת בפרהסיא נידון כגוי היא, שלא אכפת לו מהדת. אך אם הוא מתבייש לחלל שבת בפני שומרי מצוות (או בפני אדם גדול כפי שראינו לעיל), מוכח שלא כפר לגמרי. ובלשונו:

כן בהולכי דרך בסוסים אפשר ששותין טוטין, מכל מקום מאן ימר דעושים כן בפני עשרה מישראל, ואם עושה כן עם חבירים כמוהו מספר י' אנשים וכולם יחד מחללי' שבת מאן יעיד על זה? הלא כולם פסולי עדות ניהו... ולא נעשה בפני עשרה ישראלים כשירים, דנראה דבפני י' מומרים לכל התורה שאין זה בכלל פרהסיא עשרה ישראל."

עם כל זאת, במקרה בו היהודי מכבד את הדת היהודית וכפי שהיה מוריד נעליים בכניסה למסגד או לובש כיפה בכניסה לכנסייה, נראה שדינו כמחלל שבת בפרהסיא לפוסקים הסוברים שחילוני בזמן הזה אינו נחשב תינוק שנשבה, שהרי הסיבה שהוא מכבד איננה בגלל האמת שרואה ביהדות, אלא כשם שהוא מכבד שאר בני אדם.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה שיעוד אנשים יקראו²...